

Byerhvervene. Lokaliseringstendenser 1970-83

Christian Wichmann Matthiessen

Matthiessen, Christian Wichmann: Byerhvervene. Lokaliseringstendenser 1970-83. Geografisk Tidsskrift 87:22-26. København, juni 1987.

The Danish pattern of urban employment changed little 1970-83 although dynamic structural changes occurred, and although the total increased 23% to 2,353,366 urban jobs. The manufacturing deconcentration was more than counteracted by growth in no. of tertiary jobs in the large urban places.

Christian Wichmann Matthiessen, Universitetslektor, dr.scient. Geografisk Institut, Københavns Universitet, Øster Voldgade 10, DK-1350 København K.

Keywords: *Urban places, Jobs, Manufacturing, Service, Economic change.*

Der er store problemer med at finde data, som hensigtsmæssigt kan anvendes til at analysere økonomisk geografisk struktur. Her gives et eksempel på velegnede data, nemlig mængden og fordelingen af arbejdspladser i Danmarks store byområder.

BYBEGREBET

Byer er kendetegnet ved en række karakteristika: størrelse, koncentration, diversitet og interaktion.

En vis mængde beboere og arbejdspladser er nødvendige for at opnå stordriftsfordele inden for produktion og service. Arbejdsmarkedet skal have en størrelse, der tillader specialisering. Specialiseringsgraden stiger med befolkningsstørrelse og økonomisk udviklingsniveau i den enkelte by.

Lave interaktionsomkostninger opnås ved sambeli-genhed, fordi transportomkostningerne i tid og energi der-ved minimeres. Efterhånden som transportteknologien er blevet forbedret, omkostningerne faldet, og interaktions-mønstret forandret, kan fordelene ved geografisk kon-centration opnås på anden måde; den nutidige spredning af befolkning og arbejdspladser er betinget heraf. Ikke desto mindre er der stadig fordele forbundet med geografisk koncentration.

Gennem tiderne har byer været de steder, hvor menne-sker fra forskellige klasser og kulturer mødtes, handlede, diskuterede og påvirkede hinanden. Byerne har været mindre præget af regler og tradition end landsbyer, noma-diske bosættelser eller landbrugsområder. Diversitet er desuden forbundet med den intensive arbejdspecialise-ring, der medfører forskellige roller i produktionsproces-sen og derved udvikler forskelle i kunnen og interesser. Endvidere stimulerer diversitet innovationer, hvilket for-bedrer produktiviteten. Det tillader højere levestandard og fører til endnu større diversitet.

Der har altid været intensiv, personlig interaktion mel-lem en bys beboere og mellem dem og byens besøgende. En sådan interaktion er en betydningsfuld forudsætning for byens økonomiske specialisering.

Disse karakteristika er alle nært forbundne og forstær-ker hinanden indbyrdes.

BYSTØRRELSE

Der er mange måder at måle bystørrelse på, fx indbygger-tal, areal, indkomst og produktion. Registreringerne er belastet af problemer vedrørende afgrænsning af byer.

I Danmarks Statistik anvendes almindeligvis admini-strative grænser, oftest kommunegrænser, og så at sige alle registrerede data angives kommunalt. Da små byer oftest kun dækker en lille andel af kommunens areal, mens det modsatte er tilfældet for store, medfører det en fejlkilde at arbejde med kommunale data ved bysammenligninger.

En anden afgrænsning af en by er den fysiske: en tæt sammenhængende bebyggelse med mindst 200 indbyg-gere. I Danmark findes der befolkningstal for denne enhed ved alle folketællinger, mens andre data ikke registreres eller offentliggøres. Derfor har denne afgrænsning især in-teresse for analyser af befolkningssammensætning, bolig-lokalisering og levevilkår, mens økonomiske analyser ikke har fordel af at anvende byen som enhed. Der findes dog undtagelser, fordi Danmarks Statistik ligger inde med visse bydata om erhvervsfordeling optalt på arbejdsplad-ser. Matthiessen (1985) har anvendt disse data til en for-delning af arbejdspladserne november 1980 på 47 er-hvervsklasser.

DATA-TILGÆNGELIGHED

Den ideelle fordring til data er præcision og uafhængighed af analyseobjekt. Den kan fx opfyldes ved at registrere nøjagtigt definerede data på et rimeligt finmasket geogra-fisk net, fx med masker på 1 kvadratkilometer. Danmarks Statistik præsenterer ikke sådanne opgørelser, selv om der gøres tilløb. Fx registreres og offentliggøres folketællings-data på ganske små enheder, statistikdistrikter, der oftest er sogne. De data, der præsenteres, er om den bosiddende befolkning og om boligen. Derfor begrænses anvendelig-heden til analyser af befolkningssammensætning, boligfor-hold og levevilkår, mens økonomiske analyser ikke har fordel af dette finmaskede net.

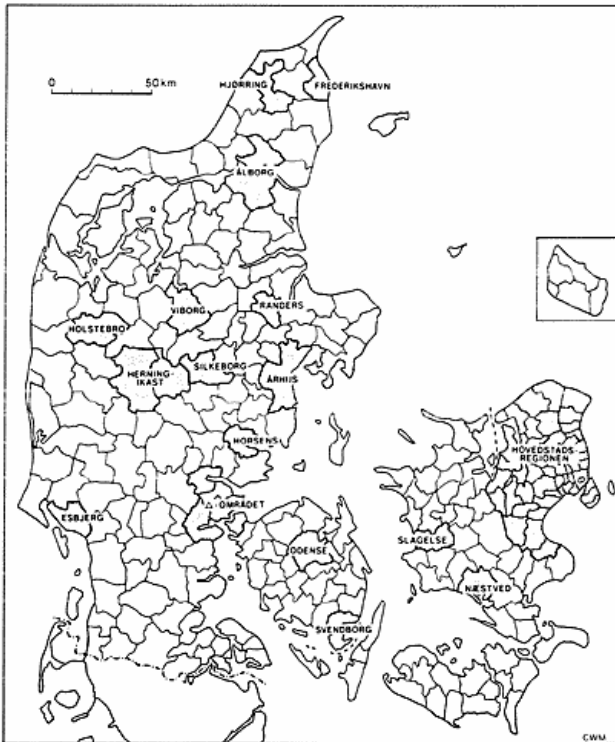

Fig. 1. De byområder der havde over 16.000 arbejdspladser i byerhverv 1983. Hovedstadsregionen, Trekantområdet og Herning-Ikast består af mere end én kommune. Der er kun to byområder med fælles grænse, nemlig Herning-Ikast og Silkeborg.
 Fig. 1. Urban areas with more than 16,000 urban jobs in 1983. Urban jobs consist of manufacturing, service, finance, administration, wholesale, retail, transport, and construction.

Amtskommunerne udarbejder ofte statistik med kvadratiske netmasker som opgørelsesenhed, og før eller siden sker det vel også på landsbasis. Indtil da gælder det om at finde den afgrænsning, der bedst tjener den aktuelle opgave.

Afgrænsning af byer efter administrative eller fysiske kriterier opfylder altså langt fra kravene om præcision og uafhængighed af analyseobjekt. Problemet bliver især markant, når der foretages økonomiske analyser, fordi den enkelte bys arbejdspladser indgår i et system, som ikke lader sig afgrænse, og som varierer i udstrækning. Systemet er forskelligt fra by til by og fra virksomhed til virksomhed og er kendetegnet ved såvel materielle som immaterielle strømme.

Der er altså store problemer med at finde data, som hensigtsmæssigt kan anvendes til at analysere økonomisk-geografisk struktur. Problemerne forstærkes ved anvendelse af tidsserier, fordi der sker sammenlægninger, opdelinger og grænsereguleringer. Derfor bliver analyser af udviklingsforløb og -tendenser besværliggjort eller ligefrem umulige at gennemføre.

ERHVERVSFORDELING – DAGBEFOLKNING

Data om erhvervsfordeling opgjort efter arbejdspladslokalisering, altså for dagbefolkning, er fåtallige. Geografisk Selskabs arkiv fra 1948 er blevet stjålet, og erhvervstællingen fra 1958 er ufuldstændig. I folketællingen fra 1970 (Danmarks Statistik, 1972-75) findes en opgørelse for hver kommune, og den gentages for 1980 (Danmarks Statistik, 1983). Desværre er der foretaget så mange ændringer i klassifikationerne, at de to tællinger vanskeligt kan sammenlignes. Matthiessen (1985) har dog udarbejdet en oversættelsesnøgle, som tillader sammenligninger. Nu er yderligere udkommet en registrering af dagbefolkningens erhvervsfordeling ultimo 1983 (Danmarks Statistik, 1986). Med de to folketællinger 1970 og 1981 (med erhvervstælling ultimo 1980) og registreringen 1983 findes der mulighed for at vurdere udviklingsforløb.

Det, der er interessant, er så at sammenligne udviklingen forskellige steder og derved få en indikation af bysystemets enkelte enheders forandring.

BYOMRÅDE – INDELING

Her er valgt en inddeling af landet, således at de store byer udskilles hver for sig, og resten af landet samles i én gruppe. Der er anvendt kommunegrænser, og 14 af byområderne udgøres hver af 1 kommune, mens 3 består af flere: Hovedstadsregionen består af Københavns og Frederiksberg kommuner samt af de 3 omegnsamter Københavns, Roskilde og Frederiksborg. Trekantområdet består af 5 kommuner: Vejle, Kolding, Fredericia, Middelfart og Børkop, mens Herning-Ikast består af de 2 kommuner. De 17 byområder er angivet i fig. 1.

BYERHVERVENE

1983 havde hvert af de 17 byområder over 16.000 arbejdspladser inden for byerhverv, dvs. industri, service, handel, transport og byggeri. Landbrug, gartneri, fiskeri og skovbrug er ikke medtaget som byerhverv. Tilsammen omfattede de 17 byområder 1.611.279 arbejdspladser eller 68% af landets 2.353.366 arbejdspladser. I 1970 var der 1.308.811 af i alt 1.863.040 arbejdspladser eller 70%. Der var altså sket en betydelig vækst, nemlig på 23%, hvoraf næsten den hele i 70erne, mens decentraliseringstendensten var ubetydelig. Koncentrationsbilledet er da også uændret over tid. Således fandtes 51% af byerhvervene i de 3 største byområder 1970, mens det tilsvarende tal for 1983 var 50%.

Der er beregnet væksttal for 70erne og for begyndelsen af 80erne. Tallene er vækstrater pr. år pr. person, og det er middeltallet mellem de to tidspunkter, der er anvendt som divisor, se tabel 1.

I 70erne varierede væksten mellem 14 og 39 % pr. år. Afvigelserne fra gennemsnittet er altså små. Hjørring, Holstebro, Herning-Ikast, Næstved og Viborg havde høj vækst, mens Randers og Slagelse havde lav vækst.

	Arbejdspladser			Vækstrater 0/00 pr. år	
	1970	1980	1983	1970-80	1980-83
Danmark - total	1.863.040	2.343.616	2.353.366	23	1
Hovedstadsregionen	779.830	931.353	922.823	18	-3
Århus	101.722	134.831	138.013	28	8
Trekantområdet	71.105	90.513	92.029	24	6
Odense	73.904	87.436	87.899	17	2
Aalborg	63.850	79.396	80.086	22	5
Herning-Ikast	27.904	38.763	42.127	33	28
Esbjerg	29.521	38.516	41.878	26	28
Randers	26.890	30.897	31.060	14	2
Horsens	20.921	24.827	25.841	17	13
Silkeborg	16.622	22.048	21.857	28	-3
Viborg	14.828	20.200	20.413	31	3
Næstved	15.826	21.806	20.275	32	-24
Holstebro	12.665	18.155	18.528	36	7
Svendborg	14.163	17.442	17.463	21	0
Slagelse	14.951	17.159	17.296	14	3
Frederikshavn	12.866	17.107	17.225	28	2
Hjørring	11.243	16.633	16.466	39	-3
Resten af Landet	554.229	736.534	742.087	28	3

Tabel 1. Byerhverv - total.

Table 1. No. of urban jobs in Denmark 1970, 1980, and 1983. The table also presents growth rates per year in the periods 1970-80 and 1980-83. The top line exhibits Denmark total, then follow the 17 largest urban areas (see fig. 1). The bottom line covers the rest of the nation.

Variationen i begyndelsen af 80erne gik fra -24 til 28 % pr. år, men de fleste byområder lå nær gennemsnittet. Stærkest vækst havde Herning-Ikast og Esbjerg med 28 % pr. år, og derefter fulgte Horsens med 13 % pr. år. Kun ét byområde, Næstved, afveg stærkt negativt med -24 % pr. år.

Sammenlignes de to søjler med væksttal i relation til gennemsnitstallene, fremgår det, at tendenserne er uændrede for de fleste byområder. For Esbjerg, Horsens, Herning-Ikast, Slagelse og Randers er tendensen bedre i 80erne end i 70erne (ordnet efter succes med Esbjerg som topscorer), mens det går værre i 80erne end i 70erne for Silkeborg, Hjørring og Næstved (med sidstnævnte som bundscorer).

Forandringen i lokaliseringen af Danmarks byerhverv var altså beskeden, og med undtagelse af ganske få dynamiske eller depressive byområder var billedet stabilt.

Det overordnede stabile billede fremstår imidlertid som en konsekvens af ganske betydelige ændringer i de enkelte hovederhvervs lokalisering. Her er inddelt i 3 grupper: industri, service og øvrige byerhverv.

Industri

(fremstillingserhverv og råstofudvinding) omfattede 599.734 arbejdspladser i 1970, se tabel 2. I 1983 var tallet 489.389, dvs. en tilbagegang på landsbasis på 110.345 personer eller 20%. Tilbagegangstendensen i 70erne fortsatte næsten uændret i 80erne. Relativt set er tilbagegangen endnu mere dramatisk, og industriens andel af byerhvervenes arbejdspladser er faldet fra 32 til 21%.

	Arbejdspladser			Vækstrater 0/00 pr. år	
	1970	1980	1983	1970-80	1980-83
Danmark - total	599.734	510.836	489.389	-16	-14
Hovedstadsregionen	226.364	159.416	144.875	-35	-32
Århus	30.578	24.237	22.772	-23	-21
Trekantområdet	26.334	22.679	22.778	-15	1
Odense	28.684	20.199	19.598	-35	-10
Aalborg	21.944	17.798	17.169	-21	-12
Herning-Ikast	13.386	13.640	15.545	2	44
Esbjerg	9.609	9.664	11.445	1	56
Randers	10.072	8.030	8.349	-23	13
Horsens	9.014	7.946	8.013	-13	3
Silkeborg	6.859	6.258	5.860	-9	-22
Viborg	4.039	3.346	3.381	-19	3
Næstved	5.196	4.192	3.973	-21	-18
Holstebro	3.755	3.079	4.029	-20	89
Svendborg	5.195	4.342	4.099	-18	-19
Slagelse	4.195	3.359	3.244	-22	-12
Frederikshavn	4.456	4.557	4.647	2	7
Hjørring	3.019	3.377	3.272	11	-11
Resten af Landet	187.035	194.717	186.340	4	-15

Tabel 2. Industriarbejdspladser.

Table 2. No. of jobs in manufacturing.

Koncentrationsbilledet er forandret. 1970 fandtes 47% af arbejdspladserne i de 3 største byområder. 1983 var det tilsvarende tal 39%. Det stærkt koncentrerede billede er altså erstattet af et mere spredt, samtidig med at erhvervets betydning i beskæftigelsesmæssig henseende er stærkt på retur.

Vækstraterne varierede i 70erne fra -35 til 11 % pr. år, og spredningen var middel. Hjørring, gruppen Resten af Landet, Frederikshavn, Herning-Ikast, Esbjerg og Silkeborg havde vækst over gennemsnittet med topscoreren først. Slagelse, Randers, Århus, Odense og Hovedstadsregionen havde vækst under gennemsnittet med sidstnævnte som bundscorer. De øvrige byområder ligger nær gennemsnittet. Billedet af spredning fra de største til de mindste byområder er fremtrædende.

I 80erne var spredningen større end i 70erne, nemlig fra -32 til 89 % pr. år. Kun få byområder var nær gennemsnittet. Stærkest vækst havde Holstebro, som fulgtes af Esbjerg, Herning-Ikast, Randers, Frederikshavn, Viborg, Horsens og Trekantområdet. Væksten var under gennemsnittet i Århus, Silkeborg og Hovedstadsregionen. Der sker stadig udflytning fra de største byområder, men ikke længere til de mindste.

Ved sammenligning af væksttallene i de to søjler i forhold til gennemsnittet findes en række byområder med uændrede tendenser, mens andre viser betydelige forandringer. Mange byområder har relativt bedre væksttal i 80erne end i 70erne. Holstebro er den største succes, fulgt af Esbjerg, Herning-Ikast, Randers, Odense, Viborg, Trekantområdet og Horsens. Tre byområder udviste relativt dårligere væksttal i 80erne end i 70erne, nemlig Silkeborg, gruppen Resten af Landet og Hjørring, og sidstnævnte lå i bunden.

	Arbejdspladser			Vækstrater 0/00 pr. år	
	1970	1980	1983	1970-80	1980-83
Danmark - total	558.408	1.032.486	1.115.374	60	26
Hovedstadsregionen	263.551	451.272	479.199	53	20
Århus	32.895	64.157	70.257	64	30
Trekantområdet	18.972	37.118	39.849	65	24
Odense	19.786	39.366	42.347	66	24
Aalborg	18.580	36.170	39.387	64	28
Herning-Ikast	5.960	14.358	15.949	83	35
Esbjerg	7.512	14.749	16.687	65	41
Randers	7.093	13.233	13.937	60	17
Horsens	4.954	9.209	10.535	60	45
Silkeborg	4.418	9.401	9.920	72	18
Viborg	5.808	11.158	11.611	63	13
Næstved	5.262	10.846	10.540	69	-10
Holstebro	4.221	8.525	9.069	68	21
Svendborg	3.968	7.743	8.291	64	23
Slagelse	4.032	8.031	8.839	66	32
Frederikshavn	3.716	6.804	7.529	59	34
Hjørring	3.744	8.100	8.702	73	24
Resten af Landet	143.931	282.245	312.726	65	34

Tabel 3. Arbejdspladser, service.
Table 3. No. of jobs in service, finance, and administration.

Service-erhvervene

omfatter private og offentlige tjenesteydelser. De store grupper er finansiering og forretningsservice, reparation og personlig service, undervisning, forskning, sundhedsvæsen, socialvæsen og administration, se tabel 3. 1970 var der 558.408 arbejdspladser eller 30% af alle byerhverv. 1983 registreredes 1.115.374 eller 47% - altså en meget kraftig vækst. Fremgangen var meget stærk i 70erne og er trods halvering af væksten stadig ganske betydelig i 80erne. Koncentrationen var kraftig i 1970, hvor 53% af arbejdspladserne var at finde i Hovedstadsregionen og Århus. 1983 fandtes 49% af arbejdspladserne i de to byområder, så der var sket nogen spredning. Således omfattede gruppen Resten af Landet 26% af servicearbejdspladserne i 1970 og 28% i 1983. Servicearbejdspladserne er dog fremdeles stærkt koncentrerede i de store byområder.

Vækstraterne varierede ikke nær så meget som industri-erhvervens vækstrater; i 70erne var laveste vækstrate 53 % pr. år og højest 83 % pr. år.

Byområdet med højest vækst i 70erne var Herning-Ikast, dernæst fulgte Hjørring og Silkeborg. En række byområder lå nær gennemsnittet, og ingen var signifikant bagud i væksthenseende.

I 80erne var spredningen større, fra -10 til 45 % pr. år. Horsens havde stærk vækst, og Esbjerg afveg positivt fra gennemsnittet. Der var stadig en del byområder nær gennemsnittet, og i 80erne afveg Silkeborg, Randers, Viborg og Næstved negativt fra gennemsnittet med sidstnævnte som bundscorer.

I begge tidsrum lå de 5 største byer nær den gennemsnitlige vækstrate, og det samme gjaldt gruppen Resten af Landet. For disse byområder og nogle få øvrige var tendensen ens i begge tidsrum. To byområder havde relativt stærkt forbedrede væksttal i 80erne i forhold til 70erne.

	Arbejdspladser			Vækstrater 0/00 pr. år	
	1970	1980	1983	1970-80	1980-83
Danmark - total	650.619	792.783	748.603	20	-19
Hovedstadsregionen	280.731	317.345	298.749	12	-20
Århus	36.668	45.933	44.984	22	-7
Trekantområdet	24.707	30.455	29.402	21	-12
Odense	24.165	27.577	25.954	13	-20
Aalborg	22.352	25.118	23.530	12	-22
Herning-Ikast	8.348	10.572	10.633	24	2
Esbjerg	11.681	13.664	13.746	16	2
Randers	9.324	9.481	8.774	2	-26
Horsens	6.583	7.433	7.293	12	-6
Silkeborg	5.208	6.286	6.077	19	-11
Viborg	4.858	5.614	5.421	14	-12
Næstved	5.219	6.685	5.762	25	-49
Holstebro	4.600	6.467	5.430	34	-58
Svendborg	4.850	5.247	5.073	8	-11
Slagelse	4.527	5.706	5.213	23	-30
Frederikshavn	4.537	5.682	5.049	22	-39
Hjørring	4.304	5.098	4.492	17	-42
Resten af Landet	187.957	258.420	243.021	32	-20

Tabel 4. Arbejdspladser, øvrige byerhverv (handel, transport, byggeri).

Table 4. No. of jobs in commerce, transport and construction.

Størst succes havde Horsens, der lå på gennemsnittet i 70erne, men hele 19 % derover i 80erne; også Esbjerg havde succes. 6 byområder havde relativt dårligere væksttal i 80erne end i 70erne, nemlig Holstebro, Herning-Ikast, Hjørring, Viborg, Silkeborg og Næstved med sidstnævnte som bundscorer i forhold til gennemsnitstillene.

Øvrige byerhverv

omfatter de virksomheder, der traditionelt karakteriserer byerne, nemlig handel, transport og byggeri, se tabel 4. Den slags arbejdspladser var der 650.619 af i 1970, hvilket er 35% af totalen, mod 748.603 i 1983 eller 32%. Trods en stigning i absolutte tal er der altså en faldende andel gennem de 13 år. Tendensen er desuden vendt fra en vækst på 20 % pr. år i 70erne til et fald af næsten samme størrelse i 80erne, nemlig -19 % pr. år.

Koncentrationen er kraftig såvel i 1970 som i 1983. I 1970 fandtes 53% af arbejdspladserne i de 3 største byområder, i 1983 var tallet 50%. Der er ej heller tale om nogen stærk forskydning til de dele af landet, der ligger uden for de 17 største byområder; gruppen Resten af Landet havde 29% af arbejdspladserne i 1970, 32% i 1983.

Vækstraterne varierede i 70erne nogenlunde ligesom service-erhvervene, nemlig fra 2 til 34 % pr. år. To byområder havde højvækst: Holstebro (stærkest) og gruppen Resten af Landet. Negative afvigelse fra gennemsnittet udviste Hovedstadsregionen, Aalborg, Horsens, Svendborg og Randers med sidstnævnte på sidstepladsen.

I 80erne varierede vækstraterne meget, nemlig mellem -58 og 2 % pr. år, og spredningen var næsten lige så stor som i industrierhvervet. Bedst gik det for Herning-Ikast og Esbjerg, men det gik også godt for Horsens og Århus. Signifikant negativ afvigelse fra gennemsnittet findes i

Slagelse, Frederikshavn, Hjørring, Næstved og Holstebro, som blev bundscorer.

Mellem de 17 byområder kan væksthildet i 80erne karakteriseres som en koncentrationsproces fra de mindre byområder til de øvrige. Gruppen Resten af Landet følger dog gennemsnittet.

Ligesom for service-erhvervene gælder det, at de største byområder oftest viderefører tendensen fra 70erne ind i 80erne i forhold til gennemsnitsværdierne. For de øvrige byområder gælder med en enkelt undtagelse, at der er betydelig forskel på vækstraten i 70erne og i 80erne. Byområdet med størst succes er Esbjerg, fulgt af Svendborg, Herning-Ikast, Viborg og Århus. 7 byområder, især blandt de små i tabellen, havde relativt dårligere vækst i 80erne end i 70erne. Det er gruppen Resten af Landet, Slagelse, Hjørring, Frederikshavn, Randers, Næstved og Holstebro, som er bundscorer. Holstebro var i stærkest vækst af alle i 70erne med 14 % positiv afvigelse fra landsgennemsnittet og har 39% negativ afvigelse i forhold hertil i 80erne, så det er virkelig en følelig deroute.

Den samlede, svage dekoncentration, der fremtrådte for hele tidsrummet, dækker altså over en dekoncentration i 70erne fulgt af en koncentration i 80erne.

Sammenfatning

Industriens arbejdspladser dekoncentreredes fra de store byområder til de helt små i 70erne. Der var dog samtidig gunstige vækstforhold i Esbjerg og Herning-Ikast. I 80erne er tendenserne knapt så entydige. Der er stadig dekoncentration fra de største byområder. De næste i rækken har forbedrede vækstforhold. De mindre byområder er i tilbagegang, og de helt små er skiftet fra vækst til tilbagegang. Der er undtagelser, mest markant Esbjergs og Herning-Ikasts stadige succes, men også Silkeborgs styrtdyk og Randers' og Holstebros gevinst er markante.

Industrierhvervet, der er under afvikling i beskæftigelsesmæssig henseende, er stadig under spredning fra de største byområder til det øvrige land, men ikke længere til småbyer og byer langt fra storbyerne, men derimod til de nye storbyregioner Herning-Ikast og Esbjerg.

Servicearbejdspladsernes vækst var næsten ens i alle byområder i 70erne med Herning-Ikast som positiv undtagelse. I 80erne var spredningen større, og da var Horsens og Esbjerg i stærk vækst, mens Viborg og Næstved afveg negativt fra gennemsnittet. De store byområder lå i hele tidsrummet nær gennemsnittet.

Serviceerhvervene er under fortsat fremgang, men 70ernes spredning fra Hovedstadsregionen er ophørt. Vinderne er igen de nye storbyregioner Herning-Ikast og Esbjerg, og taberne i 80erne er mellemstore og mindre byområder, især i Jylland.

Øvrige byerhvervs væksthilte var også ensartet i 70erne og mere spredt i 80erne. Tendensen i 70erne viste en ubetydelig spredning fra de store byområder til de mindste. I 80erne har storbyerne forbedret deres place-

ring, og der foregår en vis koncentration i forhold til 70erne. Tilbagegangen er især bemærkelsesværdig for de mindste af de 17 byområder.

Øvrige byerhverv voksede svagt i 70erne og gik tilbage i 80erne. De fulgte spredningstendensen i 70erne for igen at koncentreres i 80erne.

Summary

The Danish pattern of urban employment changed only little from 1970 to 1983 in spite of the fact that the number of jobs increased from 1,863,040 to 2,353,366. The very stable overall pattern was a consequence of dynamic structural changes. Manufacturing job pattern deconcentrated from large urban places to small ones in the 70's, but in the 80's the deconcentration was directed at medium-sized urban places. Job pattern of service, finance, and administration, but also other traditional urban occupations such as commerce, transport, and construction deconcentrated from Greater Copenhagen and Århus to medium-sized growing urban areas like Herning-Ikast and Esbjerg and made them winners. The stability of the locational urban pattern was high in spite of rapid economic change. Manufacturing's share of jobs fell from 32 per cent in 1970 to 21 per cent in 1983. Service's share increased from 30 to 47 per cent, and the group of other urban jobs went down from 35 to 32 per cent.

Litteratur

- Matthiessen, C.W. (1985): Danske byers vækst. Atlas over Danmark, serie II, bind 3.
- Danmarks Statistik: Folke- og boligtællingen 9. november 1970. Statistisk Tabelværk 1972: III, 1973: II, III, V-X, XII, XIV-XVII, 1974: I, 1975: II, VII.
- Danmarks Statistik: Folke- og boligtællingen 1. januar 1981. Pendling. Statistisk Tabelværk 1983 L 2.
- Danmarks Statistik: Geografisk fordelt arbejdsstyrke og beskæftigelsesstatistik samt pendlingsstatistik ultimo 1983. Statistiske Efterretninger, 1986:9.

Slagelse, Frederikshavn, Hjørring, Næstved og Holstebro, som blev bundscorer.

Mellem de 17 byområder kan væksthildet i 80erne karakteriseres som en koncentrationsproces fra de mindre byområder til de øvrige. Gruppen Resten af Landet følger dog gennemsnittet.

Ligesom for service-erhvervene gælder det, at de største byområder oftest viderefører tendensen fra 70erne ind i 80erne i forhold til gennemsnitsværdierne. For de øvrige byområder gælder med en enkelt undtagelse, at der er betydelig forskel på vækstraten i 70erne og i 80erne. Byområdet med størst succes er Esbjerg, fulgt af Svendborg, Herning-Ikast, Viborg og Århus. 7 byområder, især blandt de små i tabellen, havde relativt dårligere vækst i 80erne end i 70erne. Det er gruppen Resten af Landet, Slagelse, Hjørring, Frederikshavn, Randers, Næstved og Holstebro, som er bundscorer. Holstebro var i stærkest vækst af alle i 70erne med 14 % positiv afvigelse fra landsgennemsnittet og har 39% negativ afvigelse i forhold hertil i 80erne, så det er virkelig en følelig deroute.

Den samlede, svage dekoncentration, der fremtrådte for hele tidsrummet, dækker altså over en dekoncentration i 70erne fulgt af en koncentration i 80erne.

Sammenfatning

Industriens arbejdspladser dekoncentreredes fra de store byområder til de helt små i 70erne. Der var dog samtidig gunstige vækstforhold i Esbjerg og Herning-Ikast. I 80erne er tendenserne knapt så entydige. Der er stadig dekoncentration fra de største byområder. De næste i rækken har forbedrede vækstforhold. De mindre byområder er i tilbagegang, og de helt små er skiftet fra vækst til tilbagegang. Der er undtagelser, mest markant Esbjergs og Herning-Ikasts stadige succes, men også Silkeborgs styrtdyk og Randers' og Holstebros gevinst er markante.

Industrierhvervet, der er under afvikling i beskæftigelsesmæssig henseende, er stadig under spredning fra de største byområder til det øvrige land, men ikke længere til småbyer og byer langt fra storbyerne, men derimod til de nye storbyregioner Herning-Ikast og Esbjerg.

Servicearbejdspladsernes vækst var næsten ens i alle byområder i 70erne med Herning-Ikast som positiv undtagelse. I 80erne var spredningen større, og da var Horsens og Esbjerg i stærk vækst, mens Viborg og Næstved afveg negativt fra gennemsnittet. De store byområder lå i hele tidsrummet nær gennemsnittet.

Serviceerhvervene er under fortsat fremgang, men 70ernes spredning fra Hovedstadsregionen er ophørt. Vinderne er igen de nye storbyregioner Herning-Ikast og Esbjerg, og taberne i 80erne er mellemstore og mindre byområder, især i Jylland.

Øvrige byerhvervs væksthildet var også ensartet i 70erne og mere spredt i 80erne. Tendensen i 70erne viste en ubetydelig spredning fra de store byområder til de mindste. I 80erne har storbyerne forbedret deres place-

ring, og der foregår en vis koncentration i forhold til 70erne. Tilbagegangen er især bemærkelsesværdig for de mindste af de 17 byområder.

Øvrige byerhverv voksede svagt i 70erne og gik tilbage i 80erne. De fulgte spredningstendensen i 70erne for igen at koncentreres i 80erne.

Summary

The Danish pattern of urban employment changed only little from 1970 to 1983 in spite of the fact that the number of jobs increased from 1,863,040 to 2,353,366. The very stable overall pattern was a consequence of dynamic structural changes. Manufacturing job pattern deconcentrated from large urban places to small ones in the 70's, but in the 80's the deconcentration was directed at medium-sized urban places. Job pattern of service, finance, and administration, but also other traditional urban occupations such as commerce, transport, and construction deconcentrated from Greater Copenhagen and Århus to medium-sized growing urban areas like Herning-Ikast and Esbjerg and made them winners. The stability of the locational urban pattern was high in spite of rapid economic change. Manufacturing's share of jobs fell from 32 per cent in 1970 to 21 per cent in 1983. Service's share increased from 30 to 47 per cent, and the group of other urban jobs went down from 35 to 32 per cent.

Litteratur

- Matthiessen, C.W. (1985): Danske byers vækst. Atlas over Danmark, serie II, bind 3.
- Danmarks Statistik: Folke- og boligtællingen 9. november 1970. Statistisk Tabelværk 1972: III, 1973: II, III, V-X, XII, XIV-XVII, 1974: I, 1975: II, VII.
- Danmarks Statistik: Folke- og boligtællingen 1. januar 1981. Pendling. Statistisk Tabelværk 1983 L 2.
- Danmarks Statistik: Geografisk fordelt arbejdsstyrke og beskæftigelsesstatistik samt pendlingsstatistik ultimo 1983. Statistiske Efterretninger, 1986:9.